

Mieke van Diepen (a), Bas van Eerd (a) & Conny Boendermaker (b)

(a) Hogeschool van Amsterdam

(b) Hogeschool Windesheim

Contact: m.van.diepen@hva.nl

b.van.eerd@hva.nl

Mondelinge taal in colleges als mogelijk obstakel voor studiesucces in het hbo

1. Inleiding

Al jaren werkt het Taalteam van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) aan het vergroten van de taalvaardigheid van studenten. Enerzijds door begeleiding van docenten die aan taalontwikkellend onderwijs werken, anderzijds door concrete ondersteuning van studenten die taalvragen of taalproblemen hebben. In verreweg de meeste gevallen richt deze ondersteuning zich op het vergroten van de lees- en schrijfvaardigheid van studenten. Voor het verbeteren van de luistervaardigheid tijdens colleges is veel minder aandacht. Dat concludeerden ook Bonne & Vrijders (2015) en Bonne, Vrijders & Casteleyn (2019) in eerdere publicaties.

Hoorcolleges zijn echter nog steeds een belangrijk onderdeel van het onderwijsaanbod binnen de HvA. Studenten in hun propedeutische fase hebben meestal geen enkele ervaring met het volgen van hoorcolleges. Bovendien verschilt de taal die gebruikt wordt in het hoger onderwijs enigszins van de taal die in de vooropleidingen aan bod komt (van Kalsbeek & Kuiken 2014). De academische taal uit het hoger onderwijs kenmerkt zich onder meer door meer grammaticale complexiteit en ander woordgebruik (Kuiken & van Kalsbeek 2012). Als studenten de taal in de colleges onvoldoende begrijpen, kan dat leiden tot het niet voldoende verwerven van de vakinhoud. Dat is nadelig. Vooral studenten met een mbo-achtergrond, met een anderstalige achtergrond of eerstegeneratiestudenten zijn minder succesvol in het hbo, en daarin kan taalvaardigheid een belangrijke factor zijn (Elffers 2018).

Het team Taalbeleid van de HvA heeft daarom, in samenwerking met het lectoraat ‘Kansrijke Schoolloopbanen in een Diverse Stad’, een verkennend onderzoek uitge-

voerd naar de mate van taalbegrip in colleges door studenten. In deze bijdrage worden enkele resultaten en conclusies besproken.

2. Opzet onderzoek

Het onderzoek heeft tot doel zicht te krijgen op (a) in hoeverre studenten moeite hebben met het mondelinge academische taalaanbod van docenten en (b) welke factoren van invloed zijn op het wel of niet begrijpen van het mondelinge academische taalaanbod in de colleges.

In het onderzoek is van zeven verschillende hoorcolleges aan eerstejaarsstudenten (elk van een andere faculteit van de HvA) een filmopname gemaakt. Elk college is integraal getranscribeerd en uit elke transcriptie zijn tien complexe talige uitingen geselecteerd, onderverdeeld in 5 categorieën:

- categorie 1: algemene academische woordenschat (3 uitingen);
- categorie 2: specifieke academische woordenschat (vaktaal) (2 uitingen);
- categorie 3: beeldspraak (1 uiting);
- categorie 4: grammaticale complexiteit (2 uitingen);
- categorie 5: hoge informatiedichtheid (2 uitingen).

Tijdens de analyses bleek dat een deel van de fragmenten uit categorie 4 en 5 zowel grammaticaal complex als informatiedicht waren. Deze zijn, waar nodig, gehercodeerd naar een zesde categorie.

In totaal zijn 19 studenten geïnterviewd (3 studenten per college; 2 studenten kwamen niet opdagen). Voorwaarde voor deelname was dat de student in een of meer van de drie eerder beschreven groepen viel ('mbo-achtergrond', 'migratieachtergrond', 'eerstegeneratiestudent'). Daarnaast zijn 7 docenten geïnterviewd naar aanleiding van hun eigen college. In elk interview zijn de 10 geselecteerde talige uitingen voorgelegd aan een student (die het college had gevolgd) of aan de docent (die het college had gegeven). Bij elke uiting werden drie vragen gesteld:

1. Wat betekent deze uiting?
2. Geef een cijfer voor de moeilijkheid op schaal van 1 tot 10.
3. Wat vind je van deze uiting?

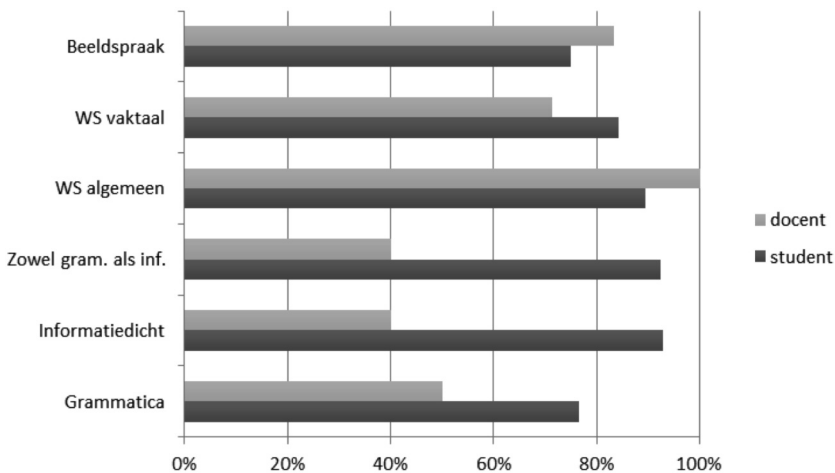
De antwoorden van de docent op vraag 1 zijn vervolgens 'gematcht' met die van de studenten. Oftewel: in hoeverre is wat de docent bedoelde ook wat de student interpreteert? Hiervoor is een score tussen 0 en 3 toegekend, waarbij 0 stond voor 'niet begrepen', 1 voor 'enigszins begrepen', 2 voor 'voldoende begrepen' en 3 voor 'volledig

begrepen'. De antwoorden op vraag 2 zijn gecodeerd in 'moeilijk-niet moeilijk', waarbij het cijfer 8 en hoger stond voor moeilijk en het cijfer 7 en lager voor niet moeilijk. De kwantitatieve data uit vraag 1 en 2 zijn verwerkt in SPSS. Alle uitingen van de beleving van de studenten en docenten zijn geselecteerd, geanalyseerd en gecategoriseerd (met name antwoorden op vraag 3, maar ook op andere momenten in het interview).

3. Enkele uitkomsten: kwantitatieve analyse

In Figuur 1 is te zien dat, bij de meeste categorieën, het percentage studenten dat de uiting niet moeilijk vindt hoger is dan het percentage docenten dat de uiting niet moeilijk vindt. Er zijn twee uitzonderingen: 'beeldspraak' en 'algemene academische woordenschat' (WS algemeen). Bij deze categorieën is het percentage docenten hoger dan het percentage studenten. Ruim 80% van de beeldspraakuitingen wordt door de docent als 'niet moeilijk' geassocieerd, terwijl de studenten voor 75% van deze uitingen aangeven deze 'niet moeilijk' te vinden. Voor algemene academische woordenschat geldt dat de docenten aangeven 100% van de gebruikte uitingen 'niet moeilijk' te vinden, terwijl studenten 90% 'niet moeilijk' vinden.

Voor 'vaktaal', 'grammaticale complexiteit' en 'informatiedichtheid' geldt het omgekeerde. Hier vinden de studenten de uiting minder moeilijk dan de docent de uiting vindt. Dit is gevisualiseerd in Figuur 1.

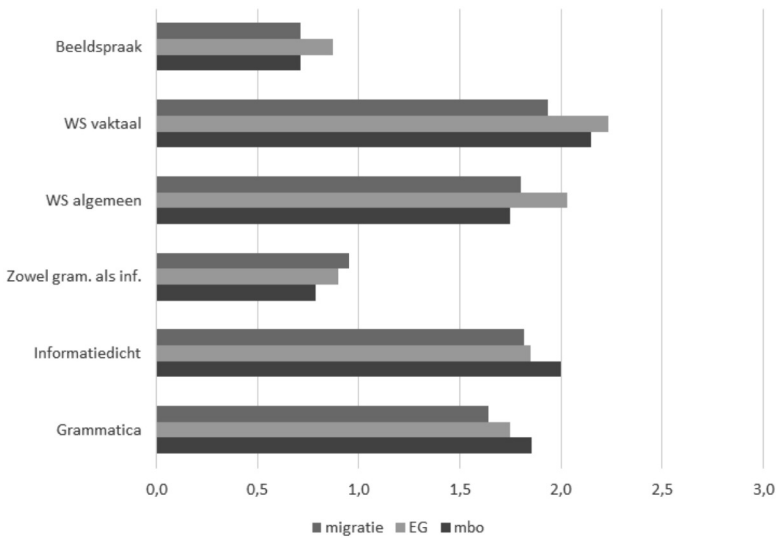

Figuur 1 – Inschatting moeilijkheid.

Uit Figuur 2 kunnen we aflezen dat de geïnterviewde studenten uit elke groep ('migratieachtergrond', 'mbo-achtergrond', 'eerstegeneratiestudent') moeite hebben met het begrijpen van de geselecteerde fragmenten. Bijna alle gemiddelden zijn lager dan 2

(‘voldoende begrip’). De meeste moeite hebben ze met ‘beeldspraak’: op de driepunt-schaal scoren ze allemaal onder de 1. De minste moeite hebben ze met ‘het begrijpen van vaktaal’.

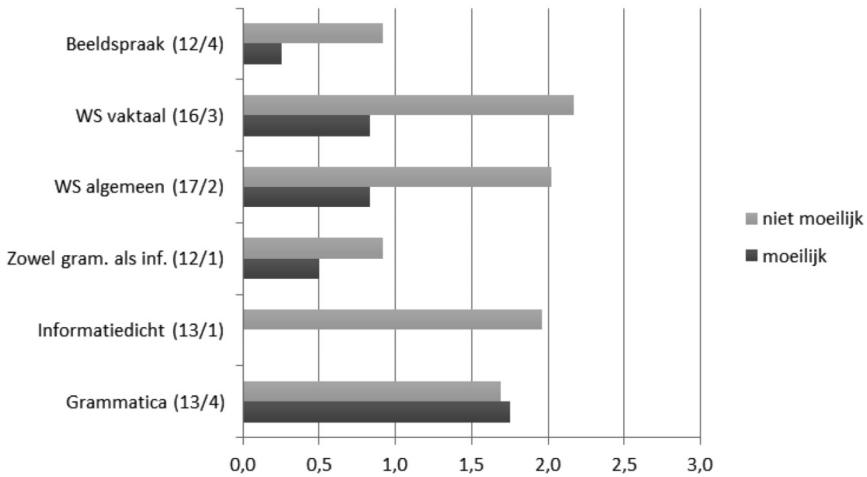
Hoewel de aantallen te klein zijn om harde conclusies te kunnen trekken over verschillen tussen de groepen, kunnen we wel enkele trends waarnemen in de figuur. Mbo-instromers begrijpen ‘hogere informatiedichtheid’ en ‘grammaticale complexiteit’ beter dan de andere groepen. Talige uitingen die zowel grammaticaal complex zijn als hoog in informatiedichtheid worden door mbo-instromers juist het minst goed begrepen. Ook scoren zij op woordbegrip (‘WS vaktaal’, ‘WS algemeen’ en ‘beeldspraak’) lager dan de andere groepen. Op ‘woordbegrip’ scoren eerstegeneratiestudenten juist relatief hoog.

Figuur 2 – Begrip.

In Figuur 3 worden deze twee sets data met elkaar vergeleken. De uitingen die studenten moeilijk vinden, worden ook minder goed begrepen, behalve bij ‘grammaticale complexiteit’. Ook blijkt dat uitingen die door studenten geassocieerd zijn als ‘niet moeilijk’, vaak toch niet voldoende begrepen zijn (< 2). Bij ‘beeldspraak’, bijvoorbeeld, zijn de uitingen die door studenten geassocieerd zijn als ‘niet moeilijk’, op begrip gescoord op bijna 1, wat staat voor ‘enigszins begrepen’.

In Figuur 3 staat achter elke categorie (tussen de haakjes) het aantal fragmenten dat studenten wel of niet moeilijk vonden. Bijvoorbeeld: van de beeldspraakfragmenten vonden de studenten er 12 niet moeilijk en 4 wel moeilijk.

Figuur 3 – Moeilijkheid versus begrip.

4. Enkele uitkomsten: kwalitatieve analyse

Op basis van de geselecteerde uitingen van de beleving van de studenten en de docenten zijn vier factoren gedefinieerd die bijdragen aan het al dan niet begrijpen van taal in de colleges. Elke factor wordt geïllustreerd aan de hand van twee quotes.

1. Aansluiten bij kennis en vaardigheden
 - “Voor haar is het heel makkelijk, want zij doet dit elke dag en zij weet hier heel veel van, maar voor ons is dit allemaal nieuwe informatie” (student).
 - “Echt waar? Dat is toch gewoon normaal Nederlands? Ik weet zeker dat mijn kinderen het kennen, omdat wij het thuis gebruiken” (docent).
2. Vormgeving van het college
 - “Ik moet zeggen dat het echt een heel lang college was en dat ik dus niet alles heel goed heb kunnen volgen” (student).
 - “Het gaat gewoon uit effetjes” (student).
3. Wat studenten zelf (niet) doen
 - “Ik stel heel veel vragen. Soms stoort dat andere kinderen ook” (student).
 - “Als je jezelf voorbereidt, is het simpel” (student).
4. Helder en verstaanbaar
 - “Wat de docent vaak doet en wat makkelijk is om te begrijpen, is intonatie leggen” (student).

- “Ik heb geen idee wat ik hier bedoel. Wie dit begrijpt is gek. Ik begrijp mezelf niet eens. Hoe moeten zij dit begrijpen?” (docent).

5. Enkele conclusies

Op basis van de bovenstaande resultaten kunnen we concluderen dat er een verschil is tussen hoe docenten hun eigen academische taalgebruik qua moeilijkheid inschatten en hoe studenten dat doen. Bovendien kunnen we concluderen dat studenten de uitingen die ze gemakkelijk vinden toch niet altijd goed begrijpen.

Docenten gaan er daarnaast snel vanuit dat de stof bekend is, omdat ze dat verwachten vanuit de vooropleiding of omdat het elders al eens aan bod is gekomen, terwijl dat (lang) niet altijd een realistische verwachting is. Ook benoemen docenten soms dat ze een doel of verband in het college impliciet hebben gelaten en dan zien we bij studenten meer begripsproblemen. Docenten gebruiken onbewust regelmatig beeldspraak die voor studenten lastig te begrijpen is.

Studenten denken soms dat docenten met opzet moeilijke woorden gebruiken. Ook geven sommigen aan dat ze regelmatig de keuze moeten maken tussen ‘aantekeningen maken’, ‘dingen opzoeken’ en ‘het college blijven volgen’. Lange colleges zijn qua concentratie moeilijk te volgen, maar visualisering van de stof door de docent helpt bij het begrijpen van de stof. Studenten vinden het vaak moeilijk om vragen te stellen tijdens colleges. Tot slot geven ze heel eerlijk aan dat een goede voorbereiding helpt bij het begrijpen van het college, maar ook dat ze dat niet altijd doen.

6. Tot slot

Het beschreven onderzoek is exploratief van aard. De aantallen studenten die geïnterviewd zijn, zijn laag en daardoor kunnen er geen generaliserende uitspraken gedaan worden. De verschillen tussen studenten zijn groot en dat geldt ook voor de verschillen tussen de docenten. Toch denken we met dit onderzoek een eerste aanzet gegeven te hebben voor verder onderzoek en – misschien nog wel belangrijker – voor bewustwording van docenten over de taal die zij dagelijks bezigen in hun colleges. Een van de vervolgstappen is dan ook dat er, mede op basis van dit onderzoek, een handreiking opgesteld wordt voor docenten over hoe hun hoorcolleges toegankelijker en taalontwikkelder kunnen worden. Alle docenten die deelnamen, hebben toegezegd geïnteresseerd te zijn in een coachingstraject, omdat ze allen inzagen dat er mooie kansen liggen in hun eigen lessen om te werken aan het vergroten van de taalvaardigheid van hun studenten.

Dit onderzoek is uitgevoerd met subsidie van het Speerpunt ‘*Urban Education*’ van de HvA. De volledige rapportage van het onderzoek en de docenthandreiking zullen begin 2020 beschikbaar zijn. Voor vragen kan je mailen naar taalbeleid@hva.nl.

Referenties

- Bonne, P. & J. Vrijders (2015). “Ear Openers voor docenten en hun studenten: Instrumenten voor luister- en noteervaardigheid”. In: *Levende Talen Magazine*, 102 (8), p. 10-14.
- Bonne, P., J. Vrijders & J. Casteleyn (2019). ‘Hoorcolleges volgen – meer dan alleen noteren. In: Forum Taalbeleid en Taalondersteuning Hoger Onderwijs’. In: S.n. *Taalbeleid & taalondersteuning: wat werkt? Inspiratie en praktijkvoorbeelden uit het hoger onderwijs*. Tiel: Lannoo, p. 211-216.
- Elffers, L. (2018). ‘Seminar succes met je taal’. Online raadpleegbaar op: <http://www.hva.nl/binaries/content/assets/subsites/etalage/succes-met-je-taal/key-note-louise-elffers.pdf?1539703064348>.
- Kalsbeek, A. van & F. Kuiken (2014). “Academisch taalgebruik in het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs: Stand van zaken en blik op de toekomst”. In: *Internationale Neerlandistiek*, 1 (52), p. 221-236.
- Kuiken, F. & A. van Kalsbeek (2012). “De taal van de wetenschap”. Online raadpleegbaar op: https://pure.uva.nl/ws/files/2028369/139864_De_taal_van_de_universiteit_lange_versie_18_5_12.doc.